

School Yards Under The Magnifying Glass: A Qualitative Study on Violence and Childrens' Rights

Müfit Gömleksiz*
Özden Demir****

Songül Kilimci**
Çiğdem Koçoğlu-Meek*****

Ruken Akar Vural***
Eriñç Erdal*****

ABSTRACT. The purpose of this particular study is to investigate the attitudes of teachers and administrators towards the students at schoolyards as far as children's rights are concerned. The investigation was conducted in 2004-2005 academic year, at 7 elementary schools at Seyhan and Yüreğir districts, in Adana, Turkey. Data was collected through observations and interviews. The data obtained from observations and interviews were thematically categorized, analyzed within the framework of the principles of content analysis, evaluated, and discussed in terms of children's rights. The findings revealed that students are denied the right of education in a hygienic and safe environment; the teachers and administrators lack administrative and disciplinary knowledge and skills; the rights of children are generally abused and neglected by teachers and administrators.

Key Words: Childrens' Rights, Declaration of Children's Rights, The Attitudes of Teacher and Administrator, School yard, Qualitative Research, Violence.

SUMMARY

Purpose and significance: The main purpose of this study is to determine of physical conditions of elementary schools and to investigate the attitudes of teachers and administrators towards students at school yards and evaluate the findings in terms of children's rights. The research questions are as follows:

1. What are the physical conditions of school yards? What is the connection between the conditions of school yards and children's rights?
2. How do the teachers and administrators behave towards students during the ceremonies and breaktime? What is the connection between the attitudes of teachers and administrators and children's rights?
3. What are the children's opinions on the attitudes of the teachers and administrators towards them? To what extent are these opinions related to children's rights?

Methods: In this study qualitative research method was used. Data collection was done in two steps. In the first step, a natural observation by the researchers and in the second step a semi-structured observation and semi-structured interview were used. The findings were analyzed within the framework of the principles of content analysis.

* Prof. Dr. Müfit Gömleksiz, Adnan Menderes University, Education Faculty, mkomleksiz@adu.edu.tr.

** Dr. Songül Kilimci, Uppsala University, Department of Linguistics and Philology, Turkish Languages, songul.kilimci@lingfil.uu.se, saynal@gmail.com.

*** Asist. Prof. Dr. Ruken Akar-Vural, Adnan Menderes University, Education Faculty, rakarvural@adu.edu.tr.

**** Res. Assist. Özden Demir, Çukurova University, Education Faculty, ozdemir@cu.edu.tr.

***** Çiğdem Koçoğlu-Meek, MA, Curriculum and Instruction, cigdemmeek@yahoo.com.

***** Res. Assist. Eriñç Erdal, Metu University, Faculty of Arts and Sciences, erincer@metu.edu.tr.

Results:

1. It was observed that the physical conditions of the schools examined, there was a lack of hygiene, playing areas and security in the school yards. In this sense, the students can be said to be denied the right of education in a hygienic and safe environment;
2. It was observed that during the ceremonies, some corporal punishments, which were insulting for human beings, were used as disciplinary tools.
3. During the breaktime, it was observed that, the administrators and teachers were using violence such as, hitting, spanking, kicking, scolding, insulting the students.
4. Students suppose that all the administrators and teachers in education area use corporal punishment as disciplinary tool and therefore they consider it as natural to receive such behaviours.
5. It was observed that violence was more widely used at the schools that were in low economic level when compared with those that were middle-high and high economic level.

Discussion and Conclusions: In conclusion, the data obtained from the research showed that the rights of having an education in a safe, healthy, clean environment were abused; the teachers and the administrators lacked the skill to take the students under control and to provide discipline. Violence against children that violated the rights of children in schools, was that exerted by teachers' upon students, in the name of school discipline. Corporal punishment is used against students for a wide range of disciplinary infractions and children rights are abused. As no one has the right to insult the children's honor, respect and personality, some measures must be taken to avoid maltreatment and corruption at school. It is crucial that teachers' administrators, students, and parents should be educated and develop awareness in terms of democracy and human rights. In addition, there should be strict legal sanction and inspection against corporal punishment. Together with civil organizations, civil unions also have responsibilities to do about violence against children that violated the rights of children.

Okul Bahçeleri Mercek Altında: Şiddet ve Çocuk Hakları Üzerine Nitel Bir Çalışma

Müfit Gömleksiz*
Özden Demir****

Songül Kilimci**
Çiğdem Koçoğlu Meek*****

Ruken Akar Vural***
Erinç Erdal*****

ÖZ. Bu araştırmanın amacı, yönetici ve öğretmenlerin, okul bahçesinde öğrencilere yönelik davranışlarını çocuk hakları açısından incelemektir. Araştırma 2004- 2005 eğitim- öğretim yılında, Adana İli Seyhan ve Yüreğir İlçelerindeki alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeylerde (SED) bulunan 7 ilköğretim okulunda yürütülmüştür. Gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler, kategorilere ve temalara ayrılarak içerik analizine göre çözümlenmiş ve elde edilen bulgular çocuk hakları açısından değerlendirilerek yorumlanmıştır. Araştırma örnekleminde elde edilen bulgular, öğrencilerin temiz, hijyenik ve güvenli ortamlarda eğitim alma hakkının gözetilmediğini; öğretmenin ve yöneticilerin yönetim ve disiplin açısından bilgi ve beceri eksikliklerinin bulunduğu; genel olarak da çocuk haklarının öğretmen ve yöneticiler tarafından istismar ve ihlal edildiğini göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Çocuk Hakları, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Öğretmen ve Yönetici Davranışları, Okul Bahçesi, Nitel Araştırma, Şiddet.

GİRİŞ

İnsan ve çocuk haklarının bilincinde olan ve bunu davranışa dönüştüren demokratik bireyler yetiştirmek eğitim kurumlarının başlıca görevlerindedir. Demokratik bireylerin yetiştirilebilmesi de demokratik bir ortamın varlığını zorunlu kılmaktadır. San'ın (1985: 211) da belirttiği gibi demokrasi, siyasal toplumsallaşma süreci içerisinde bir değerlendirmeye tabi tutulmadığı sürece, belli bir misyon oluşturabilecek demokratik davranış modelleri oluşturulmadıkça, ayrıca hoşgörü, insan hakları ve bireysel haklara saygılı demokratik bir ortamda uygulanmadıkça, öğrenilmesi, benimsetilmesi mümkün olmayan bir sistemdir. Demokrasi bir yönetim biçimi olmaktan öte bir yaşam biçimi, bir yaşam felsefesidir. Demokratik değerlerin bireysel değerler haline gelebilmesi için küçük yaşlardan itibaren, bu değerlerin yaşandığı bir ortam sağlanmalıdır. Bu noktada bu değerleri çocuklara eğitim kurumlarında kazandıracak olan yönetici ve öğretmenlere büyük sorumluluk düşmektedir. Öğretimin demokratik, yönetimin otokratik olduğu bir okul ortamında, eğitimin demokrasi hedeflerine hizmet etmesi çok zor, hatta olanaksızdır (Akt. Gömleksiz, 1988). Demokrasinin gelişmesi ancak ve ancak demokratik bir ortamın varlığı ile mümkündür (Oğuzkan 1984:49). Okul ortamında yönetici, öğretmen ve diğer çalışanlar bu değerlere sahip olmalıdır. Öğretmen alçak gönüllü, kendi görüş ve davranışlarında da yanılabilmesini kabul edebilen, olaylar arasında neden sonuç arayabilen, kendine sunulan yargılar için kanıtlar isteyebilen bir kişiliğe sahip olmalıdır (Gömleksiz, 1988:29). Lister' in (1982:11) de belirttiği gibi hoşgörü, sorumluluk, dayanışma, hak bilinci, uzlaşma, katılım gibi demokratik ilke ve kuralların öğrenilmesinin en iyi, belki de tek yolu uygulamadan geçmektedir. O'na göre bireylere kazandırılmak istenen bu tutum ve davranışlar, önce örnek bireylerin davranışlarında gözlenip, sonra da kendilerine uygulama olanağı verilerek öğretilir. Tibbits (1994: 364) de aynı şekilde insan hakları ve demokrasinin öğrencilere, okul kültürü içerisinde kazandırılabilmesini belirtmektedir. Türkiye Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi 14 Eylül 1990'da imzalamış, 9 Aralık 1994 tarihinde ise 17, 29, ve 30. maddelerine Anayasa ve Lozan Antlaşması çerçevesinde çekince koyarak

* Prof. Dr. Müfit Gömleksiz, Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, mkomleksiz@adu.edu.tr.

** Dr. Songül Kilimci, Uppsala University, Department of Linguistics and Philology, Turkic Languages, songul.kilimci@lingfil.uu.se, saynal@gmail.com.

*** Yrd. Doç. Dr. Ruken Akar-Vural, Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, rakarvural@adu.edu.tr.

**** Arş. Gör. Özden Demir, Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ozdemir@cu.edu.tr.

***** Çiğdem Koçoğlu-Meek, MAEğitim Bilimleri, Eğitim Programları ve Öğretim, cigdemmeek@yahoo.com.

***** Arş. Gör. Erinç Erdal, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, erincer@metu.edu.tr.

T.B.M.M.'de onaylamıştır. Sözleşme 27 Ocak 1995 tarih ve 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak 4058 sayılı yasa olarak yürürlüğe girmiştir. Ancak, Akyüz' ün (2001) de belirttiği gibi, Türkiye açısından, çocuk haklarının yaşama geçirilmesi bakımından üç önemli uygulama sorunu bulunmaktadır: Birincisi, iç hukukumuzda sözleşme ile bağdaşmayan hükümlerin kaldırılması ve sözleşmenin öngördüğü yeni yasal düzenlemelerin yapılmamasıdır. İkincisi, bu kuralları yaşama geçirecek yapısal ve örgütsel önlemlerin alınmamasıdır. Üçüncüsü ise, sözleşme ile benimsenen hukuksal ve ahlaki yaklaşımların ayrıntılı biçimde eğitim programlarına entegre edilmemesi; çocuk haklarının çocuklar ve yetişkinlere öğretilmemesidir.

Yapılan araştırmalar çocukların, çocukluk dönemi deneyimlerinin etkisini ömür boyu görel olarak sürdürdüğünü; çocuklukta edinilen temel yönelimlerin daha sonraki yaşamı önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir (Uysal, 1984; Akt. Yeşil, 2002). Ayrıca, çocuklarda; yetişkinlere göre gözlem yeteneği, ilgi ve istekle eyleme geçirme, bir şeyler yapma gibi özelliklerin daha çok olduğu; bireyin toplumsallaşmasının ve geleceğin toplumuna yön vermesi çalışmalarının en verimli olarak öğrenildiği dönemin çocukluk dönemi olduğu bilinmektedir (Dewey, 1996). Bu nedenle demokrasi ve insan hakları eğitimi açısından çocukluk dönemi oldukça önemlidir. Shafer' a göre (1987, Akt. Yeşil, 2002) genel olarak ilköğretim diğer insanların haklarına saygıyı, sorumluluğu, işbirliğini, hoşgörüyü ve diğer demokratik değerleri çocuklara kazandırmakla görevli ve bu konuda onlara büyük oranda yardımcı olma olanağına sahip bir kurumdur. Okul yöneticileri ve öğretmenler de öğrencilerin, kendi toplumundaki insanları karakterize edebilen kültürel farklılıkları çocuklara kazandırma olanağına sahip ve bununla görevlendirilmiş kişilerdir (Yeşil, 2002). Bununla birlikte yönetici ve öğretmenlerin davranışları öğrenciler için birincil modellerdir. Oysa ülkemizde yapılan bazı çalışmalar, okullarda anti demokratik uygulamaların önemli ölçüde sürdüğünü, bu anlamda yönetici ve öğretmenlerin öğrenciler için demokratik kişilik özelliklerine uygun modeller oluşturamadıklarını göstermektedir.

Doğan (2000) tarafından 4 - 12 yaşları arasında 50.473 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, çocukların % 62.6'sının fiziksel cezaya maruz kaldıkları ortaya konmuştur. Mahiroğlu ve Buluç (2003) tarafından yapılan bir başka çalışmada, üniversite öğrencilerinin %59.5'i kendilerine ortaöğretim aşamasında bedensel ceza uygulandığını, bu cezaların ise %51.8'inin müdür ve müdür yardımcılarınca gerçekleştirildiğini göstermektedir. Yine Eğitim-Sen (2003) tarafından yapılan araştırma bulgularına göre, okulların % 40'ında öğretmen dayaağı bulunmaktadır. Marmara ve Doğu Anadolu'da % 20 oranında saç kesme cezası uygulanmakta, okulların % 66.80'inde idareciler, % 73.40'ında öğretmenler öğrencileri azarlamakta, idareci ve öğretmenler % 30 oranında ise okulda sopayla dolaşmaktadır. Araştırmaya göre idarecilerin dayak atma oranı ise % 28.40'tır. Öğretmen dayaağına en çok % 49 ile Akdeniz ve % 46.5 ile Doğu Anadolu'da rastlanmaktadır. Marmara'da öğretmenlerin % 37.5'i şiddete başvururken, % 29'la İç Anadolu'daki öğretmenler şiddete en az başvuranları oluşturmaktadır. Gözütok (1994), tarafından yapılan öğretmenlerin dayaağına karşı tutumları ve okullarda dayak uygulamaları başlıklı çalışmada ise, veri toplama aracı olarak anket kullanılmış, ankette sorular çerçevesinde öğretmenlerin cezalandırma biçimlerini, öğrenciler; tokat atma (% 58), kulak çekme (% 46), saç çekme (% 31), tebeşir, silgi fırlatma (% 25), sopayla vurma (% 15), tekme atma (% 12), çok şiddetli dövme (9 11), başını sıraya ya da duvara vurma (%8) olarak belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bedensel cezalandırma sıklığı, her gün (% 9), haftada bir (% 25), 15-20 günde bir (% 12), ayda bir (% 15) olarak belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına bakıldığında, öğretmenlerin yaklaşık beşte üçünün bedensel cezaya başvurduğu dikkati çekmektedir. Bu araştırmaların bulgularından da anlaşılacağı üzere bedensel ceza ülkemizde yaygın olarak varlığını sürdürmektedir. Bedensel cezanın yanı sıra öğrencileri aşağılama, hakaret etme, küfretme vb. davranışlarının da oldukça yaygın olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalardan yola çıkılarak gerçekleştirilen bu çalışmanın, eğitim sisteminin önemli bir parçasını oluşturan temel eğitim kademesini bir boyutuyla, çocuk hakları açısından bir kez daha irdelemek ve somut bulgular ortaya çıkarmak açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, ilköğretim okullarının fiziksel durumunu saptayarak, çocuk hakları ile ilişkilendirmek ve okullarında görev yapan yönetici ve öğretmenlerin okul bahçesinde

öğrencilere karşı davranışlarını belirleyerek, bu davranışları çocuk hakları açısından değerlendirmektir. Bu temel amaç doğrultusunda, şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Okul bahçelerinin fiziksel koşulları nasıldır? Bu koşullarla çocuk hakları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
2. Törenlerde ve teneffüslerde yönetici ve öğretmenler öğrencilere nasıl davranmaktadırlar? Bu davranışlarıyla çocuk hakları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?
3. Öğrencilerin, yönetici ve öğretmenlerin kendilerine yönelik davranışlarına ilişkin görüşleri nelerdir? Bu görüşlerle çocuk hakları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Sınırlılıklar

1. Adana İli Seyhan ve Yüreğir İlçelerindeki alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeylerde (SED) bulunan yedi ilköğretim okulundan toplanan veriler ile sınırlıdır.
2. Araştırma, veri toplama araçlarından gözlem ve görüşme ile sınırlıdır.

YÖNTEM

Örneklem

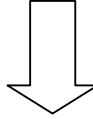
Niteliksel araştırma biçiminde desenlenen bu çalışma, Adana İli Seyhan ve Yüreğir İlçelerinde bulunan alt (3 okul), orta (3 okul) ve orta-üst (1 okul) sosyo-ekonomik düzeydeki yedi resmi ilköğretim okulunda yürütülmüştür. Okulların sosyo ekonomik düzeylerine ilişkin sınıflandırma İl Milli Eğitim Müdürlüğünden alınan liste doğrultusunda oluşturulmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, veri toplama süreci iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada, araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen doğal/ yapılandırılmamış gözlem, II. Aşamada ise yarı yapılandırılmış gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılmıştır. İkinci aşamada kullanılan yarı yapılandırılmış gözlem ve görüşme formunun hazırlanmasına doğal gözlem verileri kaynaklık etmiştir. Veri toplama sürecinin şematik gösterimi aşağıdaki gibidir.

I. AŞAMA

5 araştırmacı tarafından, birbirlerinden bağımsız biçimde, 7 resmi ilköğretim okulunda doğal/yapılandırılmamış gözlemlerin gerçekleştirilmesi ve elde edilen veriler doğrultusunda yarı yapılandırılmış bir gözlem formunun oluşturulması.

II. AŞAMA

I. aşamada doğal/yapılandırılmamış gözlemlerin gerçekleştirildiği 7 resmi ilköğretim okulunda, 5 araştırmacı tarafından, birbirlerinden bağımsız biçimde, yarı yapılandırılmış gözlemlerin gerçekleştirilmesi.

I. aşamada doğal/yapılandırılmamış gözlemlerin gerçekleştirildiği 7 resmi ilköğretim okulunda 5 araştırmacı tarafından, birbirlerinden bağımsız biçimde, yarı yapılandırılmış görüşmelerin gerçekleştirilmesi

Gözlemler araştırmacılar tarafından, okul bahçesindeki banklardan birinde oturarak ya da okulda gerçekteşen törenler (belirli gün ve haftalara ilişkin törenler, İstiklal Marşı'nın ve Öğrenci Andı'nın okunması vb.) törenler sırasında sınıfların arasında durularak notlar alma biçiminde gerçekteştirilmiş, öğretmen ve öğrencilerle etkileşime geçilmemiştir. Araştırmacılar "gözlemci olarak katılımcı" rolünü üstlenmişlerdir. Araştırmada katılımlı gözlemin gerçekteştirilmesinin en önemli nedeni ise, doğal ortamda ve niceliksel ölçme araçlarının kullanıldığı çalışmalara oranla daha ayrıntılı bilgilerin elde edilebilmesidir (Bailey, 1978; Akt. Cohen ve Manion, 1994).

Veri toplama sürecinin ilk aşamasında, okul bahçesinde yönetici ve öğretmenlerin öğrencilere karşı ne tür davranışlar gösterdiklerini belirlemeye yönelik, araştırmacılar tarafından doğal/yapılandırılmamış gözlem gerçekteştirilmiştir. Bu aşamada, haftanın farklı günlerinde birer saat olmak üzere tören ve teneffüs saatlerinde beş ayrı araştırmacı tarafından gözlemler yapılmıştır. İlk aşamada gerçekteştirilen gözlemler sonucunda, ikinci aşamada kullanılmak üzere, yönetici ve öğretmenlerin davranışlarını gözlemlemeye yönelik yarı yapılandırılmış bir gözlem formu hazırlanmıştır.

Araştırmanın ikinci aşamasında ise, törenlerde ve teneffüslerde yönetici ve öğretmenlerin okul bahçesindeki davranışları gözlenmiştir. Gözlemler Pazartesi, Çarşamba ve Cuma günleri yapılmıştır. Pazartesi ve Cuma günleri törenlerdeki, Çarşamba günleri ise üçer teneffüs saatindeki yönetici ve öğretmen davranışları gözlenmiştir. Araştırmacı yanlılığını engellemek ve güvenilirliği artırmak amacıyla ise, her okula iki araştırmacı birlikte gitmiş ve ayrı ayrı gözlem notları tutmuşlardır.

Araştırmada gözlem yanında, diğeri bir veri toplama tekniğı olarak görüşmenin de kullanılması nedeniyle, gözlem verilerinin yorumlanması ve betimlenmesinde farklı bakış açıları sunmak ve araştırmanın güvenilirliğini artırmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2006; Cohen ve Manion, 1994). Birden fazla araştırmacının, bağımsız olarak gözlem ve görüşmeleri yürütmesi ile araştırmacı çeşitlenmesi, gözlem ve görüşme teknikleriyle verilerin toplanması ile de veri üçgenlenmesi yapılarak geçerlik ve güvenirliliğinin artırılması yoluna gidilmiştir. Schostak (2002) da nitel araştırmalarda birden çok yöntem kullanmanın, araştırmanın genellenebilirliğini ve nesnelliliğini artırmanın önemli bir yolu olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle araştırmada, gözlem bulguları görüşme bulgularıyla birlikte değerlendirilerek araştırmacı yanlılığının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında gözlemler süresince çeşitli nedenlerle gözlenme olanağı bulunmayan davranışlar hakkında görüşmeler yoluyla ayrıntılı bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla bu iki yöntem birlikte kullanılarak sınırlılıklar en aza indirgenmeye ve farklı yöntemlerin bileşkesiyle daha zengin bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır.

Verilerin Çözümlemesi

Araştırma sonucu elde edilen veriler, içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir. Öncelikle elde edilen metinler iki ayrı araştırmacı tarafından, birbirlerinden bağımsız olarak birkaç kez satır satır okunmuş ve kodlamalar oluşturulmuştur. Kodlamalar sırasında kullanılan kavramlar alan yazınla bağlantılı verilerden elde edilmiştir. Ardından kodlar bir araya getirilerek ortak yönleri bulunmuş, böylece araştırma bulgularının ana hatlarını oluşturacak temalar (kategoriler) ortaya çıkarılmıştır. Araştırmacıların kodlamaları karşılaştırılarak uyumsuzluklar belirlenmiş ve uzlaşılabilen kodlar değiştirilmiştir. Belirlenen ortak temalar altındaki kodlar birbirleriyle ilişkili biçimde açıklanarak yorumlanmış ve araştırmanın alt amaçları doğrultusunda bulgular ortaya konmuştur.

BULGULAR

Bulgular, araştırma amaçları doğrultusunda aşağıda sırasıyla verilmiştir.

Okul Bahçelerinin Fiziksel Koşulları

Çocuğun hijyen, oyun, eğitim ve güvenlik gibi fiziksel gereksinimlerinin okulda sağlanmadığı durumlar, onların fiziksel olarak ihmal edildiğı durumlar olarak nitelendirilebilir. Araştırmada okul bahçesinin fiziksel koşulları belirtilen gereksinimler açısından incelenmiştir. İncelenen okul bahçelerinin fiziksel koşullarının genel durumuyla ilgili bulgular Çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Okul Bahçesinin Fiziksel Koşulları

	Okullar						
	1	2	3	4	5	6	7
	Alt SED			Orta SED			Orta Üst SED
Basketbol sahası	X	-	+	+	+	-	+
Voleybol sahası	-	-	-	+	-	-	+
Futbol sahası	-	-	-	+	+	+	+
Çocuk parkı	-	-	-	+	+	+	+
Atatürk büstü	*	+	+	+	+	+	+
Çocukların oturması için banklar	-	X	X	+	+	+	+
Çeşme	-	X	+	+	+	+	+
Okula giriş çıkışların denetimi	-	-	+	-	-	+	+
Girişte çeşitli yiyecekler satan satıcılar	+	+	+	-	+	+	-

(+) =mevcut (-) =mevcut değil (X)=kullanılamaz durumda (*)= Öğrenci ve okul yöneticileri tarafından tören öncesi bahçeye taşınıyor, daha sonra okul binasına götürülüyor.

Çizelge 1 incelendiğinde genel olarak okul bahçelerinde çocuklar için oyun alanlarının bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte özellikle ilk üç okulda spor sahası bulunmamaktadır. Dört okulda çocuk parkı bulunmaktadır. Bu parklardan da yalnızca anaokulu ve birinci sınıf öğrencileri yararlanabilmektedir. İncelenen dört okulda okula giriş çıkışların denetimi yapılmamaktadır. Diğer okullarda ise denetimler öğrenciler tarafından gerçekleştirilmektedir. Örneğin, 4. okulla ilgili bazı gözlemci notları şu şekildedir:

Okulda girişte hiçbir güvenlik önlemi yoktu, giriş çıkışlar serbestçe yapılıyordu...

Tören sonrasında 2 nöbetçi öğrencinin kapıda ellerinde sopa ile beklediği ve geçen öğrencilere vurduğu görüldü. Çocuklara ellerinde neden sopa olduğu sorulduğunda “geç kalan öğrenciler bizi dövüyor, biz de onları dövmek için kullanıyoruz” dediler.

Ayrıca Çizelge 1’de görüldüğü gibi okul bahçesine girişte bir okul haricinde tümünde sokak satıcıları bulunmaktadır. Özellikle 1. okulda, açıkta bulunan ve hijyenik koşullara uygun olmayan yiyeceklerin satıldığı gözlenmiştir. Aynı okulun önünde kullanılmış meyveli yoğurt kutularının içerisine konulan, nişasta ve sudan yapılan, gıda boyasıyla renklendirilmiş yiyeceklerin satıldığı gözlenmiştir. Okul bahçelerinin temizliğiyle ilgili olarak elde edilen bulgular, Çizelge 2’de görülmektedir.

Çizelge 2 incelendiğinde, genel olarak okul bahçelerinin temizlik koşullarının bazı okullarda ihmal edildiği görülmektedir. Özellikle açıktaki çöp kutuları ve çocukların bunlarla temasının onların sağlığı açısından uygun olmadığı söylenebilir. Buna ek olarak, bütün okullarda bahçe temizliklerinin düzenli olarak nöbetçi sınıflardaki öğrencilere yaptırıldığı gözlemlenmiştir. Örneğin; 1. okulda yaptırılan temizlikle ilgili gözlem notları şu şekildedir:

Tören sonrası (öğretmenleri başında) öğrenciler tarafından temizlik yapıldı. Öğrenciler elleriyle çöpleri topladı. Okul bahçesinin bir bölümü öğrenciler tarafından süpürüldü. Etraf toz içinde kaldı. çok kirli bir yeri eliyle temizlemeye çalışan öğrenciye bir bayan öğretmen çok kızdı ve bağırды İki öğrenci iki varil çöp kutusunu oyun oynarcasına sürükleyerek çıkardı (elleriyle). Öğretmenleri ilgisizdi.

Çizelge 2. Okul Bahçelerinin Temizlik Durumu

SED	Okullar	
ALT	1	Temiz değil. Bahçede çeşitli çöp ve atıklar var. Bakımsız görünüyor. Açıkta okul binasının hemen girişinde üstü açık iki adet varil çöp kutusu var. Diğer 2 varil çöp kutusu öğrenciler tarafından yapılan temizlik esnasında yine görevli öğrenciler tarafından okul binasından dışarı çıkarılıyor.
	2	Temiz değil. Bahçede çeşitli çöp ve atıklar var. Fare var. Yerlerde atık su birikintileri var.
	3	Temiz değil. Bahçede çeşitli çöp ve atıklar var. Okul bahçesinin giriş kapısının yanında üstü açık 7 adet varil çöp kutusu var.
ORTA	4	Temiz değil. Bahçede çöp ve atıklar, paslı çöp tenekeleri var.
	5	Temiz sayılır. Bahçede, çöp ve atık yok. Bahçede kapalı küçük Çöp kutuları var.
	6	Temiz sayılır, ancak etrafta bir miktar çöp var.
ORTA ÜST	7	Temiz bir bahçe, etrafta çöp yok.

Okul bahçelerinin duvarlarının durumuyla ilgili bulgular Çizelge 3'te yer almaktadır.

Çizelge 3. Okul Bahçelerinin Duvarlarının Durumu

SED	Okullar	
ALT	1	Duvarlarda üzeri boyayla kapatılmış yazılar var. Duvar sıvasız ve boyasız briketten oluşmaktadır. Okulun arka duvarında büyük bir delik var (yıkılmış). Bazı çocuklar okula buradan girip çıkıyor,
	2	Okulun dış duvarlarında yer yer delikler var. Duvarlar sıvasız ve boyasız.
	3	Duvarlar düzgün ancak boyasız. Bir kısım yerlerde parmaklık var.
ORTA	4	Oldukça yüksek bahçe duvarları var
	5	Oldukça yüksek duvarları var. Özellikle okulun göl kıyısına bakan kısmı tel ile çevrili.
	6	Duvarlar boyalı ve düzgün. Çocuklara zarar vermeyecek biçimde düzgün demir parmaklıklar var.
ORTA ÜST	7	Duvarlar düzgün, etrafında sık ve yüksek palmiye ağaçları var.

Çizelge 3 incelendiğinde tüm okullarda bahçe duvarlarının bulunduğu gözlenmektedir. Ancak özellikle 1. ve 2. okulda bahçe duvarında deliklerin bulunması güvenliğin sağlanması açısından (giriş çıkışların kontrolü) sorun yaratabilecek niteliktedir.

Özetle, özellikle alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan okulların fiziksel koşullarında; çocukların hijyen, oyun ve güvenlik gibi fiziksel gereksinimlerinin sağlanması açısından yetersizliklerin mevcut olduğu belirlenmiştir.

Törenlerde Öğrencilere Yönelik Davranışlar

İlköğretim okullarında her hafta Pazartesi günleri bahçede tören alanında öğretmen ve öğrenciler toplanarak 'Bayrak töreni' yapılmakta ve 'öğrenci andı' okunmaktadır. Cuma günleri ise aynı alanda ders saatinin bitiminde "Bayrak töreni" ile kapanış gerçekleştirilmektedir. Törenler ilgili yönetmeliklerde (Milli Eğitim Bakanlığı Bayrak Törenleri Yönergesi) belirtildiği gibi şu şekilde yapılmaktadır;

"Bayrak törenlerine, törenin yapıldığı sırada okulda bulunan bütün öğretmenler, öğrenciler ve diğer görevliler katılırlar (m.46). Törenler okulun yöneticileri ile birlikte nöbetçi öğretmenler,

ilkokullarda sınıf öğretmenleri, müzik ve beden eğitimi öğretmenleri tarafından hazırlanıp yürütülür. Yönetmelik hükümlerine göre yürütülmesinden okul müdürü sorumludur. Törenler okulun bahçesinde, gereken hallerde okulun salonunda yapılır (m.48). Öğrenciler sınıflarına göre sıralara girerek tören alanında toplanırlar. İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtası törene katılan bütün öğretmen, öğrenci ve okulun diğer görevlileri tarafından topluca söylenir (m.50). Bayrak törenlerinde, okul müdürü veya diğer ilgililerce yapılacak konuşmalar İstiklal Marşı'nın söylenmesinden önce bitirilir (m.51)". Bu konuşmalarla beraber bazı önemli günlerde eğitsel kollarında görevli ilgili öğretmenler sorumluluğunda, öğrenciler tarafından hazırlanan günün anlam ve önemiyle ilgili konuşmalar yapılır, şiirler okunur. Bunun yanı sıra 27/8/2003 tarihli 25212 sayılı İlköğretim Kurumları Yönetmeliğine göre İlköğretim okullarında öğrenciler, her gün dersler başlamadan önce öğretmenlerin gözetiminde topluca "Öğrenci Andı"nı söylerler. Yabancı uyruklu öğrencilerin "Öğrenci Andı"nı söyleme zorunluluğu yoktur (m.12).

İncelenen okullarda törenlerde yapılan gözlem sonucunda elde edilen verilere göre öğretmenlerin öğrencilere karşı bazı olumsuz davranışları aşağıda verilmiştir:

Tören öncesinde öğrenciler sınıflarının olduğu yerde sıraya girmektedirler. Sıraya girme esnasında, bazı öğretmenlerin öğrencileri *itip çekerek sıraya soktukları, sert biçimde bağırarak sıraya girmesini, susmasını ve kollarını uzatmasını istedikleri, küfür etme, hafifçe sopayla dokunma ve vurma, yumruk göstererek uyarma, öğrencinin kafasına yumruk atma, tokatlama, tekmeleme davranışları gösterdikleri, öğrencilerin birbirine uyguladıkları şiddete karşı ilgisiz kaldıkları* gözlenmiştir. Örneğin; 2. okulda Pazartesi günü yapılan törenle ilgili gözlem notlarında şu ifadeler yer almaktadır:

"Sopa ile öğrenciler sıraya sokuluyor. Bir öğretmen "Çabuk ol, sıraya gir hayvan!" diyerek öğrenciye bağırdı. Hademe ve okul memuru elindeki sopayla birlikte öğrencileri çeşmeden alıp sıraya sokarken diğer öğretmen ve yöneticilerin bu konuda hiç bir müdahalesi yok.

Öğretmenlerin çocukların sıraya girmelerine yardımcı olurken sert bir yüz ifadesiyle kullandıkları bazı sözler şunlardır:

Ağzını kapa artık (1.okul)

Konuşma artık geç sıraya (1.okul)

Sana sıraya gir diyorum hayvan! Bir daha söylemeyeceğim bak! Sıraya girin, sırayı bozma (2. okul)

Hey! Ne yapıyorsunuz hala? Bak döveceğim ha, ne oluyor?(3.okul)

Bunların yanı sıra yukarıda da belirtildiği gibi öğretmenlerin bazen müdahale etmeleri gereken durumlarda ilgisiz davrandıkları gözlemlendi. Bununla ilgili olarak 2. okul gözlem notlarında şu ifadeler bulunmaktadır:

"öğrenciler sıraya girmek istemeyip çeşmenin başına giderek suyla oynuyorlardı. Öğrenciler birbirleriyle küfürlü konuşarak birbirlerine mendil ve taş fırlatıyorlardı. İki öğrenci birbirleriyle yumruklaşıyordu. Öğretmenlerin hiçbir müdahalesi yoktu"

Tören sırasında konuşan ya da düzeni bozan öğrencilere karşı, öğretmen ve yöneticilerin *tekme atma, kulağını çekme, hafifçe sopayla dokunma ve vurma, sert biçimde bağırma ve küfür etme* davranışlarını gösterdikleri gözlenmiştir. Gözlemci notlarında şu ifadeler yer almaktadır:

Tören sırasında bir erkek öğretmen sert bir biçimde öğrenciye baktı ve öğrenciyi itip çekerek hırpaladı. Bir bayan öğretmen konuşan bir kız öğrenciyi yakasından tutup çekiştirdi ve kızdı. Bir öğretmen cetvelle bir erkek öğrenciye vurdu (6. okul).

Bir erkek öğretmen konuşan öğrencilerin sırtına vurdu. Bir bayan öğretmen “Susun müdürü dinleyin! Az kaldı sabır” diye bağırды (2.okul).

Ancak bir okulda Cuma günü tören sırasında yapılan konuşmanın metni şu şekilde idi;

‘ Sevgili öğrenciler, bugün hafta sonu tatiline başlıyorsunuz. Hafta sonu sizin yemek yemek, ders yapmak kadar oyun hakkınız. Ancak bir şeyi unutmayalım okuldan çıkınca hava kararıyor, arkadaşlarınızla oyuna dalmamalısınız, anneniz sizi aramaya çıkıyor unutmayın bunu. Ayrıca Cumartesi-Pazar hava çok güzel olacak. Dışarı çıkalım ama araçların bulunduğu cadde üzerinde oynamayalım. Kaza olabilir ve bu sizi sıkıntıya sokabilir. Trafik kurallarını biliyorsunuz. Eğer size bir şey olursa, biz, anne- babalarınız vb. üzülürüz. Siz bizim için değerlisiniz. Hafta sonu temizliğinizi unutmuyorsunuz. Ayrıca şiir okuma grupları hakkında çok güzel sözler geldi. Siz de katılın. Türkçe öğretmenine ve diğer öğretmen arkadaşlarıma teşekkürler’(7. okul).

Tören sonrasında ise genel olarak, sınıflarına giren öğrencilerin sırtına elle vurma, sert biçimde bağırarak sözlü olarak uyarma davranışları gözlenmiştir.

Genel olarak bakıldığında, okullarda tören sırasında okul disiplinini sağlamak amacıyla çocuk haklarına uygun olmayan; insan onuruyla bağdaşmayacak olumsuz yönetici ve öğretmen davranışları gözlenmiştir.

Teneffüslerde Öğrencilere Yönelik Davranışlar

İlgili yönetmelikler uyarınca (İlköğretim Kurumları Yönetmeliği m-82) öğretmenlerin, okulun bina ve tesisleri ile öğrenci mevcudu, yatılı-gündüzlü, normal ya da ikili öğretim gibi durumları göz önünde bulundurularak okul müdürlüğünce düzenlenen nöbet çizelgesine göre normal öğretim yapan okullarda gün süresince, ikili öğretim yapan okullarda ise kendi devresinde nöbet tutmaları sağlanır. Teneffüsler esnasında okul bahçesinde görevli nöbetçi öğretmenler genellikle öğrencilerin arasında dolaşmaktadırlar.

Genel olarak yapılan gözlem bulguları incelendiğinde öğretmenlerin ilgisizce davrandıkları söylenebilir. Bunun dışında teneffüste yönetici/öğretmenlerin öğrencilere karşı *onur kırıcı sözler söyleme, sopayla vurma, azarlama, ilgisizlik, öğrenciyi itme, tekmeleme ve tokat atma* olumsuz davranışlarını gösterdikleri gözlenmiştir.

Aşağıdaki Çizelgede, öğrencilere yönelik istenmeyen öğretmen ve yönetici davranışlarının okullara göre dağılımı ve bazı gözlem notları verilmiştir (çizelge 4).

Gözlemci notlarında yer alan bazı ifadeler şu şekildedir:

Bir erkek öğretmen içeri girmeye çalışırken öğrenci onu görmedi ve öğretmene “hop!” dedi. Öğretmen öğrenciye “Kim lan bu hop diyen? Konuşmasını bilmiyorsanız öğreneceksiniz.” dedi ve öğrenciyi tokatladı. Teneffüs sırasında öğrenciler sürekli alt alta, üst üste kavga halindedir. Nöbetçi öğretmen müdahale etmiyor (1.okul).

Çocukların çoğu çöpü karıştırıyor. Öğretmen ve yöneticilerin hiçbir müdahalesi yok... Çocuklar bahçedeki potanın üstüne tırmıyor, düşme tehlikesi yaşıyorlar... Okul bahçesinde öğrenciler paslı çöp kutularını birbirine fırlatıp, değişik küfürler söylüyorlar... Öğrenciler okul bahçesinden teneffüs boyunca serbestçe çıkıp tekrar okula girebiliyorlar.... Nöbetçi öğretmenin elinde kalın bir sopa var ve zaman zaman bu sopa ile öğrencilere vuruyor... Bir öğretmen öğrenciye tekme attı (bilinmeyen bir nedenle)... Öğrenciler sürekli kendi aralarında küfürlü konuşuyorlar... Bir öğrenci yere düşürdüğü yumurtayı yedi.. İki öğrenci birbiriyle ciddi bir şekilde dövüşüyor. Nöbetçi öğretmenler ilgisiz (2.okul).

Okul binasının giriş kapısının kenarında iki öğrenci kayıyor. Müdür yardımcısı “İn lan aşağı” diye bağıarak çocuğu itti. ...Okula giriş zili çaldıktan sonra iki öğrenci çöp dökmeye gidiyordu. Müdür yardımcısı “Öküz! Kim indirin dedi onu size” diyerek sert bir biçimde öğrencilere bağırdı ve onları azarladı (3.okul).

Çizelge 4: Teneffüste İstenmedik Yönetici ve Öğretmen Davranışları

İstenmedik yönetici ve öğretmen davranışları	Okullar						
	1	2	3	4	5	6	7
	Alt SED			Orta SED			Orta Üst SED
Tokatlama	+	+	+	-	-	-	-
Kulak çekme	+	+	-	-	-	-	-
Sopa ile vurma	+	-	-	-	-	-	-
Tekme, tokat hırpalama	+	-	+	-	+	-	-
İtme, kakma, sarsma	+	+	+	+	+	+	+
Yumruklama	+	+	-	+	-	-	-
İki öğrenciyi birbirine tokatlatma	+	-	+	-	-	-	-
Saç çekme	-	+	-	-	-	-	-
Tekmeleme	+	-	-	-	-	-	-
Sözlü olarak küfür, aşağılama..v.b davranışlarda bulunma	+	+	+	+	+	+	-
Toplam	9	6	5	3	3	2	1

(+): Gözlenmiştir. (-) : Gözlenmemiştir. (*): Kısmen gözlenmiştir.

Çizelge 4’te istenen yönetici ve öğretmen davranışlarının okullara göre dağılımı verilmiştir.

Çizelge 5: Teneffüste İstendik Yönetici ve Öğretmen Davranışları

İstendik yönetici ve öğretmen davranışları	Okullar						
	1	2	3	4	5	6	7
	Alt SED			Orta SED			Orta Üst SED
Öğrencilerle sohbet etme	-	-	+	+	+	+	+
Öğrencilerle oyun oynama	-	-	-	+	-	-	-
Öğrencilerle şakalaşma	-	+	-	-	+	+	+
Öğrencilerin başını, yüzünü vb. okşama.	-	-	-	-	-	+	+
Öğrencilere barışçıl bir tutum sergileme	-	-	+	*	+	*	+
Toplam	0	1	2	2,5	3	3,5	4

(+): Gözlenmiştir. (-) : Gözlenmemiştir. (*): Kısmen gözlenmiştir.

Yönetici ve öğretmenlerin törenlerde olduğu gibi teneffüslerde de disiplin sağlamak amacıyla öğrencileri onur kırıcı sözlerle aşağıladıkları, bedensel ceza uygulayarak fiziksel istismarda buldukları görülmektedir. Ayrıca nöbet tutan öğretmenlerin öğrencilerin birbirlerine karşı

kullandıkları şiddete karşı duyarsız davrandıkları, onların zarar görebileceği konularda uyarılmayarak öğrencileri ihmal ettiği gözlenmiştir. Bunun yanı sıra, Çizelge 5’de görüldüğü gibi bazı yönetici ve öğretmenlerin istedik davranışlar gösterdikleri de belirlenmiştir.

Yönetici ve Öğretmenlerin Davranışları İle İlgili Öğrenci Görüşleri

Yönetici ve öğretmenlerin genel davranışları konusundaki öğrencilerin görüşleri incelendiğinde, biri hariç tüm okullarda öğrencilerin okulda bedensel cezalara maruz kaldıkları görülmektedir. Ayrıca öğrenciler kendilerine uygulanan bu cezaları doğal karşılamakta ve dayacağı bir disiplin sağlama unsuru olarak görmektedir.

Bu konuyla ilgili yapılan görüşmelerde öğrencilerin söyledikleriyle ilgili çarpıcı ifadelerden bazıları aşağıda verilmiştir:

“Öğretmenimizden çok memnunuz. Disiplini çok iyi sağlıyorlar. Hiç dayak yok. Önce konuşuyorlar, yazılı uyarı, sonra defediyorlar... Müdür yardımcısı sigara içen birini geçende odasına çektir kafasını duvara güme diye geçirdi” (1. okuldaki bir erkek öğrenci).

“Hocalar bazen bizi dövüyor. Matematik hocası bize kızınca bizi tahtaya çıkarıyor ve birbirimize dövdürüyor” (1.okuldaki iki kız öğrenci).

“Öğretmenimiz bizi hiç dövmüyor”. Bir arkadaşı müdahale eder ve “Oğlum hani sizi kulağımızdan tutup tahtaya vuruyordu ya dedi. Diğerleri yanıtladı: Ama onu her öğretmen yapar ki (2.okuldaki 1.sınıf öğrencisi)

“Öğretmen ve yöneticilerimiz çok iyi, bizi dövmüyorlar. Müdür sadece yaramazlık edince bize vuruyor, elimize sopayla. Her öğretmen bir iki tokat atar. Kulağımızdan tutup tahtaya vuruyor sinirlendiğinde ama onu her öğretmen yapar ki.”(2. okulda bir 4. sınıf öğrencisi.)”

“Öğretmenimiz sadece sıra dayacağına fişleri yazamayınca çekiyor. Ama ben en çok arkadaşlarımdan biri dövülünce üzülüyorum” (2.okulda 1. sınıf öğrencisi).

“Müdür sert değil ama onu sevmiyoruz. Elinde sigarası, çakmağı, arabasının anahtarı gezer. Dediğiyle yaptığı hiç tutmuyor. Müdür yardımcılarını sevmiyoruz. Herkese bağıyorlar.. Tokat attı mı elinin izi çıkıyor... Öğretmenler gülmeye, konuşmaya çok kızıyor... (Beden eğitimi öğretmeni için) erkekleri favorilerinden tutup havaya kaldırıyor. Öbür devredeki beden öğretmeni görseniz, düşman başına vermesin... Geçen sene bir Türkçe öğretmeni vardı bir çocuğun kolunu kırdı (3. okulu bir kız öğrenci).

‘İki haftadır dersler boş. Öğretmen bize sinirlendi ve derste bayıldı. O günden beri dersler boş geçiyor.’ (1. okul, beşinci sınıf öğrencisi).

Öğrenciler, bazı öğretmenlerin disiplini sağlamak amacıyla bedensel ceza yerine notu tehdit olarak kullandıklarını belirtmektedirler. 4. okuldaki görüşme notlarından alınan bir ifade şu şekildedir:

Öğretmenler konuşsak bağıyorlar, susun yoksa yazılı yaparım, sözlü yaparım diye tehdit ediyorlar. Ama gerçekte yaptıkları yok.

Bunlara ek olarak bazı öğrenciler görüşlerine değer verilmedikleri kâmsındadırlar. Bu görüşlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“En çok konuştuğumuzda azar işitiyoruz ama gerçekte dersle ilgili konuşsak da zaten öğretmenler dinlemiyor. Susun konuşmayın diye bağıyorlar” (4.okul).

“Bazen parmak kaldırmaya korkuyorum, arkadaşlar gülecek , öğretmen alay edecek diye” (3. okul, birinci sınıf öğrencisi).

Okul güvenliği ile ilgili olarak ise bir öğrenci şunları söylemektedir:

“Bahçede pek kavga olmuyor. Gördükleriniz şaka niyetli. Ama esas kavga çıktı mı psikopatlar (okul çevresinde ancak öğrenci olmayan çeteler) hemen içeriye giriyor. Bıçaklar, silahlar çıkıyor hemen”(1.okul, bir erkek öğrenci)

Görüldüğü gibi öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucu elde edilen bulgular tören ve teneffüslerdeki öğretmen ve yöneticilerin öğrencilere karşı olumsuz davranışlarıyla ilgili gözlem bulgularını destekler niteliktedir. Öğrenciler öğretmenlerin bedensel cezayı disiplin aracı olarak kullandıklarını onaylamakta ve bunu doğal karşılamaktadırlar. Buna dayalı olarak öğrencilerin kendi haklarına ilişkin farkındalıklarının düşük olduğu da söylenebilir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar aşağıda kısaca verilmiştir:

1. İncelenen okulların fiziksel koşullarında; çocukların hijyen, oyun ve güvenlik gibi fiziksel gereksinimlerinin sağlanması açısından yetersizliklerin bulunduğu görülmüştür. Bu anlamda çocukların fiziksel ihmalle karşı karşıya oldukları söylenebilir.
2. İncelenen okullarda yapılan törenler sırasında okul disiplini sağlamak amacıyla insan onurunu zedeleyici cezalar uygulandığı gözlenmiştir. **Tören öncesinde** sıraya girme sırasında bazı öğretmenlerin öğrencileri *itip çekerek sıraya sokma, sert biçimde bağırarak sıraya girmesini, susmasını ve kollarını uzatmasını isteme, küfür etme, hafifçe sopayla dokunma ve vurma, yumruk göstererek uyarma, öğrencinin kafasına yumruk atma, tokatlama, tekmeleme, öğrencilerin birbirine uyguladıkları şiddete karşı ilgisizlik* davranışlarını gösterdikleri gözlenmiştir. Bazı yönetici ve öğretmenler **tören sırasında** konuşan veya düzeni bozan öğrencilere *tekme atma, kulak çekme, hafifçe sopayla dokunma ve vurma, cetvelle vurma, sert biçimde bağırma ve küfür etme* davranışları göstermişlerdir. **Tören sonrasında** sınıflarına giren öğrencilerin *sırtına elle vurma, sert biçimde bağırarak sözlü olarak uyarma* davranışları da gözlenmiştir.
3. Teneffüste yönetici ve öğretmenlerin öğrencilere karşı *onur kırıcı sözler söyleme, sopayla vurma, azarlama, ilgisizlik, öğrenciyi itme, tekmeleme ve tokat atma* gibi olumsuz davranışlar gösterdikleri gözlenmiştir.
4. Öğrenciler, bir okul dışında bütün okullarda yönetici ve öğretmenlerin bedensel cezalara başvurduklarını belirtmekte ve kendilerine uygulanan fiziksel cezaları doğal karşılayarak dayacağı bir disiplin aracı olarak görmektedirler.
5. Alt sosyo ekonomik düzeyde bulunan ilköğretim okullarında orta ve orta-üst düzeyde bulunan ilköğretim okullarına göre sözel ve sözel olmayan şiddet daha sık kullanılmaktadır.

İncelenen okullarda, yönetici ve öğretmenlerin uyguladıkları sözel ve fiziksel şiddetin, çocukların pek çok açıdan zarar görmesine neden olacağı söylenebilir. Nitekim, Amerikan Pediatri Akademisi tarafından da (AAP, 1995) çocuklara “hasar vermeyecek şekilde” uygulanan fiziksel cezaların, ebeveynlerin bozuk sınırlarını rahatlatılabileceği ve istenmeyen davranışları durdurabileceği belirtilirken, araştırmacılar bu ceza yöntemini en az etkili disiplin yöntemi olarak görmektedirler. Çocuklar fiziksel şiddete maruz kaldıktan sonra kendilerini içerlemiş, küçük düşürülmüş ve aciz hissetmektedirler (Samalin ve Whitney, 1995). Diğer taraftan şiddet, çocukların yalan söylemesine, okul arkadaşlarına yönelik saldırgan davranışlar göstermesine, arkadaşlarının sahip oldukları eşyalara zarar vermesine neden olabilmektedir (Wilson, 1982).

Klinik çalışmalar da fiziksel cezaların olumsuz sonuçları olduğunu güçlü bir şekilde desteklemektedir. Cezalandırma çocuğun kendine güvenini azaltmakta ve yoğun kaygıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca cezalandırılanın bir kahramana dönüşmesine ve sonuç olarak da istenmeyen davranış ile akranlarının daha çok dikkatini çekmesine de yol açabilmektedir (NCCR, 2001). İnsan hakları izleme raporuna (Kenya, 1999) göre her tür şiddet ve bedensel ceza, gerek bunun kurbanı olan gerekse tanık olan çocuklar üzerinde önemli psikolojik sorunlara neden olmaktadır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre (CMK, 2004); bedensel ceza gören çocuklar (1) kaygı yaşamakta ve içine kapanmakta, (2) öz saygıları azalmakta, (3) çocukta saldırganlık ve şiddet davranışlarına rastlanmakta, (4) kendilerini çaresiz ve değersiz hissetmektedirler. Çocuklara fiziksel ceza uygulamanın nedenlerinden başında kuşkusuz, fiziksel cezanın bir sınıf yönetimi stratejisi ve davranış yönetimi yöntemi olarak görülmesidir (Poole, Ushkow, Nader, Bradford, Asbury, Worthington, Sanabria ve Carruth, 1991). Oysa fiziksel şiddetin çocuklarda problem davranışları azaltmak yerine artırdığı gerçeği ortadadır (Dubanowski, Inaba ve Gerkewicz, 1983) Yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçların da gösterdiği gibi, çocuk haklarının ihlali ve istismarı, bireyi yaşam boyu etkileyen travmalara yol açabilecek denli önemlidir.

Bununla birlikte, araştırmadan elde edilen bulgular Çocuk Haklarına Dair Sözleşme açısından değerlendirildiğinde, hiçbir çocuğun insanlık dışı, aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulamayacağını (m. 38); okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde yürütülmesini (m. 28); çocukların ana-babalarının ve da başkalarının bakımında iken bedensel ve zihinsel şiddetin her türünden korunmalarını (m. 19, 34 ve 39) öngören hükümlere uygun davranılmadığı, çocuğun bedensel-ruhsal bütünlüğünün, onur ve saygınlığının korunması gibi ilkelerin ihlal edildiği görülmektedir (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme).

Özetle araştırmadan elde edilen bulgular, öğrencilerin temiz, sağlıklı ve güvenli ortamlarda eğitim alma hakkının göz ardı edildiğini, öğretmen ve yöneticilerin yönetim ve disiplin açısından bilgi ve beceri eksikliklerinin bulunduğunu, genel olarak da çocuk haklarının öğretmen ve yöneticiler tarafından istismar ve ihmal edildiğini göstermektedir. Hiç kimsenin, çocuğun içinde yaşadığı toplumda ve ilişki kurduğu çevrelerde kişisel onuru, şerefi ve saygınlığını zedeleyecek davranışlarda bulunma hakkı olmadığı ilkesinden yola çıkılarak, okullarda gerçekleşen ihmal ve suistimler konusunda ivedilikle birtakım önlemler alınması, demokrasi ve insan hakları açısından, öğretmen, yönetici, diğer personel, öğrenci ve velilerin farkındalık düzeyinin artırılması, yasal yaptırımların ve denetimlerin de ciddiyetle yerine getirilmesi gerekmektedir. Eğitim Fakülteleri ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında koordinasyon kurularak, öğretmenlerin hem hizmet öncesi eğitimlerinde hem de hizmet içi eğitimlerinde, demokratik öğretmen tutumları ve demokratik öğrenme-öğretme çevrelerine ilişkin olumlu tutumlar kazanması sağlanmalıdır. Ayrıca çocuk haklarının gelişmesi açısından başta eğitim sendikaları olmak üzere, eğitim odaklı çalışmalar yürüten sivil toplum örgütlerine de pek çok görev düşmektedir.

KAYNAKÇA

- AAP, (1995). American Academy of Pediatrics. Caring For Your School-Age Child Ages 5-12, New York: Bantam Books, *Eric. Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education*.
- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, URL: http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23a.html.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk Hakları Sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı, *Milli Eğitim Dergisi*, 151.
- CMK (Çocuk Koruma Merkezi), (2004). Çocuk ihmal ve istismarına multidisipliner bir yaklaşım. URL: www.shcek.gov.tr/portal/dosyalar/projeler/ProjeAydin/ProjeAydin.asp.
- Cohen, L.; Manion, L. (1994). *Research Methods in Education*, London: Routledge
- Dewey, J. (1996). *Demokrasi ve Eğitim* (Çeviren: M. Salih Oturan), İstanbul: Başarı Yayıncılık A.Ş.
- Doğan, İ. (2001). "Çocuk hakları açısından Türkiye'de çocuk olgusu", *Milli Eğitim Dergisi*, 151.
- Dubanowski, R.A., Inaba, M. & Carruth, K. (1983). "Corporal punishment in schools: Myths, problems and alternatives", *Child abuse & Neglect*, 7, 271-278.
- Eğitim-Sen (2003). *Türkiye Geneline İnsan Haklarına İlişkin Bir Araştırma*, Eğitim Sen Yayınları.
- Gömlüksiz, M. (1988). Demokratik bir sınıf ortamı açısından hacettepe üniversitesi eğitim fakültesi öğretim elemanlarının ve öğrencilerinin davranışlarının değerlendirilmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, H.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Gözütok, F.D. (1994). Öğretmenlerin dayaha karşı tutumları ve okullarda dayak uygulamaları, 28-30 Nisan, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi, *I. Sınıf Öğretmenliği Kongresi Bildiri Kitabı*, Cilt:2, 564-573.
- Lister, I. (1982). Issues in Teaching and Learning About Human Rights, *General Education*, 36, 8-13.
- Mahiroğlu A., Buluç, B. (2003). Ortaöğretim kurumlarında fiziksel ceza uygulamaları, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Gazi Üniversitesi Yayınları, 1(1), 81-95.
- NCCR (2001). *Violence against children within the family and in schools committee on the rights of the child day of general discussion*, 28 September, Wilson, Geneva.
- Poole, S. R., Ushkow, M. C., Nader, P. R., Bradford, B. J., Asbury, J. R., Worthington, D.c., Sanabria, K.E. & Carruth, T. (1991). The role of pediatrician in abolishing corporal punishment in schools, *Pediatrics*, 88, 162-187.
- Samalin, N. ve Whitney, C. (1995). What's wrong with spanking? *PARENTS*, 70(5), 35-36.
- San, C. (1994). Demokratik siyasal kültür ve insan hakları, *İnsan Hakları Yıllığı*, 16, 3-13, Ankara: TODAİE Yayınları.
- Schostak, J. F. (2002). Understanding, Designing and Conducting Qualitative Research in Education. Philadelphia: Open University Press.
- Tibbits, F. (1994). Human rights education in schools in the post communist context, *European Journal of Education*, 29 (4), ss.363-376.
- Yeşil, R. (2004). İnsan hakları ve demokrasi eğitiminde yöntem", *G.Ü. Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 35-41.
- _____ (2002). İnsan hakları ve demokrasi eğitimi, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 209, 31-36.
- Wilson, 1982). A look at corporal punishment and some implicationa of its use, *Child Abuse & Neglect*, (6), 155-164.
- Yıldırım, A.; Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.